Beleidsplan Rattenbestrijding 2025-2034

Gemeente Gemert-Bakel
21 november 2024

Colofon:

Beleidsplan Rattenbestrijding 2025-2034
Gemeente Gemert-Bakel

Definitieve versie:	21 november 2024
Ambtelijke Opdrachtgever:	Gemeente Gemert-Bakel – Anja Koch
Team:	Openbaar Beheer
Bestuurlijk Opdrachtgever:	Hanneke Coppens

Gemeente Gemert-Bakel
Postbus 10.000
5420 DA GEMERT
www.gemert-bakel.nl

Inhoud

1 Inleiding 5
1.1 Aanleiding 5
1.2 Centrale vraag 5
1.3 Inkadering beleidsplan 5
1.4 Opbouw, termijn en leeswijzer 5
2. Wettelijke kaders 6
2.1 Rijksoverheid 6
2.2 Provincie 6
2.3 Gemeentelijk beleid 6
2.3.1. Biodiversiteit *(groenstructuur- en beleidsplan)*: 6
2.3.2. Afval *(grondstoffenbeleid met uitvoeringsprogramma)*: 6
2.3.3. Water *(gemeentelijk watertakenplan)*: 6
2.3.4. Overlast eikenprocessierups *(Plan van Aanpak: Beheersing overlast Eikenprocessierups (EPR) 2021-2030)*: 6
2.4 Wet- en regelgeving 7
2.4.1 Rodenticiden | Biocidenverordening 528/2012 EU; Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden 7
2.4.2 Zorgplicht overheid | Wet publieke gezondheid 7
2.4.3 Natuurbeschermingswetgeving | Wet dieren; Besluit activiteiten leefomgeving 7
2.4.5 Bouwvergunning | Besluit bouwwerken leefomgeving; Besluit kleine herstellingen 7
2.4.6 Omgevingswet 7
2.4.7 Algemene Plaatselijke Verordening gemeente Gemert-Bakel 7
3. De huidige situatie in gemeente Gemert-Bakel 8
3.1 Probleemstelling 8
3.1.1 Bruine ratten 8
3.1.2 Huidige werkwijze 8
3.1.3 Cijfers huidige probleem 9
3.1.4 Kosten 9
3.2 Oorzaken overlast ratten 10
3.2.1 Stijging rattenpopulatie 10
3.2.2 Fysieke ruimte 10
3.2.3 Onderhoud woningen en riolering 10
3.2.4 Verandering van bestrijdingsmiddelen 10
3.3 Gevolgen overlast ratten 11
3.3.1 Verspreiding ziektes op mens en dier 11
3.3.2 Vernieling / Schade 11

3.3.3 Angst 11
3.3.4 Kosten / Economisch belang 11
4. Gewenste situatie 12
4.1 Visie en missie 12
4.1.1. Visie 12
4.1.2. Missie 12
4.2 Doelstellingen 12
4.3 Invloedsfeer gemeente 12
5. Hoe gaan we de gewenste situatie bereiken? 14
5.1. Overzicht maatregelen uitvoeringsplan 14
5.2. Implementatie en kosten 15
5.2.1 Implementatie 15
5.2.2 Kosten 15

1 Inleiding

In dit beleidsplan rattenbestrijding staat het beheersen van de rattenpopulatie en het beperken van de rattenoverlast centraal. De aanleiding voor dit beleidsplan wordt in dit hoofdstuk beschreven. Ook is er in dit hoofdstuk een centrale vraag geformuleerd. Verder is er een inkadering gemaakt van wat wordt meegenomen in het beleidsplan en er is voorts een leeswijzer toegevoegd.

1.1 Aanleiding

Op 13 juli 2023 is er een motie aangenomen, waarin gevraagd wordt een beleidskader en uitvoeringskader rattenbestrijding op te stellen. In deze motie ligt onder andere de overweging ten grondslag dat nagenoeg alle chemische middelen tegen ratten en muizen (rodenticiden) alleen nog door gecertificeerde bedrijven en aanvullend geschoolde personen gebruikt mogen worden. De bestrijding van ratten zou daarmee een nog grotere uitdaging worden. Bovendien is er nog geen beleids- en uitvoeringskader rattenbestrijding opgesteld, wat wel van belang is. Door doelstellingen en maatregelen voor rattenbestrijding op een gestructureerde manier vast te leggen in een beleids- en uitvoeringsplan, kunnen we meer grip krijgen op het beheersen van de rattenpopulatie in gemeente Gemert-Bakel. Ook juist nu de rattenpopulatie toeneemt.

1.2 Centrale vraag

De centrale vraag luidt als volgt: ‘Op welke manier kunnen we de rattenpopulatie beheersbaar houden in gemeente Gemert-Bakel?’ In dit beleids- en uitvoeringsplan rattenbestrijding wordt het probleem in kaart gebracht en worden bijbehorende maatregelen voorgesteld.

1.3 Inkadering beleidsplan

In dit beleidsplan wordt alleen ingegaan op de bestrijding van ratten en niet van muizen en andere plaagdieren.

1.4 Opbouw, termijn en leeswijzer

Het beleidsplan is opgesteld voor een periode van tien jaar (2025-2034) en het uitvoeringsplan is opgesteld voor een periode van vijf jaar (2025-2029). Na het eerste jaar wordt het uitvoeringsplan geëvalueerd. Als de maatregelen volstaan en de doelen worden bereikt, zal de werkwijze in het uitvoeringsplan worden voortgezet. Indien blijkt dat een aanpassing van de maatregelen in het uitvoeringsplan wenselijk is, zal het college daarover besluiten en wordt de raad hierover geïnformeerd door middel van een RIN. Na afloop van het uitvoeringsplan wordt bepaald of er een nieuw uitvoeringsplan wordt opgesteld voor de periode 2030-2034.

Het beleidsplan is als volgt opgesteld: in hoofdstuk 2 staan de wettelijke kaders (Rijksoverheid, Provincie en Gemeentelijk beleid en de relevante wet- en regelgeving), in hoofdstuk 3 wordt de huidige situatie met de probleemanalyse, oorzaken en gevolgen beschreven en in hoofdstuk 4 staat de gewenste situatie met de visie, missie en de doelstellingen. In hoofdstuk 5 staat hoe we de gewenste situatie kunnen bereiken. Dit wordt vervolgens uitgewerkt in het uitvoeringsplan.

2. Wettelijke kaders

In dit hoofdstuk wordt het aan rattenbestrijding gerelateerde beleid en de wet- en regelgeving beschreven. Bij beheersing van knaagdieren zijn verschillende ministeries (IenW, LNV, VWS en BZK) betrokken[1,2]. Ook provincies en gemeenten hebben hierin een rol[1].

Wat is de IPM-aanpak?[1,2]
In de IPM-aanpak staat de uitvoering van preventieve maatregelen centraal om een dierplaag op een *duurzame* en *effectieve* manier te beheersen. Chemische bestrijdingsmiddelen moeten zo min mogelijk worden ingezet.

Duurzaam[2], zodat er geen of zo min mogelijk residuen van chemische middelen in het milieu komen, er geen of zo min mogelijk ontwikkeling van resistentie door ratten tegen chemische middelen is en zodat er geen of zo min mogelijk lijden van ratten of niet-doelwit organismen is.

Effectief[2], zodat er geen onaanvaardbare overlast van plagen is, er geen onbeheersbare plagen zijn en er geen negatieve effecten op ecosystemen zijn.

2.1 Rijksoverheid

In 2019 is het rapport '*Duurzame en effectieve knaagdierbeheersing: Verkennend onderzoek effectiviteit en optimalisatie geïntegreerde knaagdierbeheersing*' opgesteld in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, naar aanleiding van de aangepaste wetgeving sinds 1 januari 2017 en veranderende wetgeving rond 2023. (Gebruik van rodenticiden bij rattenbestrijding door particulieren is sinds 1 januari 2017 in de buitenruimte, en sinds 1 januari 2023 ook in de binnenruimte, verboden.) Hierin wordt gerefereerd naar het IPM-handboek (Integrated Pest Management), om zo te komen tot een duurzame en effectieve knaagdierbeheersing[1,2]. Sinds de aangepaste wetgeving per 1 januari 2023 is dit document niet meer volledig actueel.

Een ander rapport is geschreven in 2023 door Animo Animalis, in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat: '*Voorkom een plaag, begin vandaag: Bouwstenen voor de preventie van knaagdieroverlast in de gemeente*'. Hierin staan gerichte maatregelen en bouwstenen beschreven die een gemeente zelf kan toepassen[2].

2.2 Provincie

Artikel 4.11 (sub g) van de Omgevingswet geeft een grondslag om Gedeputeerde Staten aan te wijzen als bevoegd gezag met betrekking tot het gebruik en het onder zich hebben van middelen of installaties en het toepassen van methoden om dieren te vangen of te doden.

2.3 Gemeentelijk beleid

Er zijn verschillende gemeentelijke besluiten en beleidsstukken wat gerelateerd is aan het rattenbeleid. Bij onderstaande beleidsplannen is een korte toelichting gegeven.

2.3.1. Biodiversiteit *(groenstructuur- en beleidsplan)*:
Gemeente Gemert-Bakel heeft de ambitie om de biodiversiteit te vergroten. Het bevorderen van de biodiversiteit, bijvoorbeeld door het ecologisch beheren (zoals maaien) tenzij, zorgt voor schuilgelegenheden voor onder andere ratten.

2.3.2. Afval *(grondstoffenbeleid met uitvoeringsprogramma)*:
In 2050 wil gemeente Gemert-Bakel volledig circulair zijn (0 kg restafval). Afval dat niet in gesloten bakken of zakken wordt ingezameld, biedt voedselgelegenheden voor ratten.

2.3.3. Water *(gemeentelijk watertakenplan)*:
Het water wordt lokaal vastgehouden. Waterrijke gebieden zijn geschikt voor de leefomgeving van de bruine rat.

2.3.4. Overlast eikenprocessierups *(Plan van Aanpak: Beheersing overlast Eikenprocessierups (EPR) 2021-2030)*:
Ook dit beleid is opgesteld naar aanleiding van overlast van een dier (de eikenprocessierups). De EPR wordt beheerst door het versterken van de biodiversiteit en de leefomgeving van de natuurlijke vijanden van de EPR. Preventieve bestrijding wordt niet meer ingezet (spuiten) en er is beperkte inzet van curatieve bestrijdingsmethoden (opzuigen).

[1] Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Duurzame en effectieve knaagdierbeheersing: Verkennend onderzoek effectiviteit en optimalisatie geïntegreerde knaagdierbeheersing, 2019.
[2] Bouwstenen voor de preventie van knaagdieroverlast in de gemeente, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2023.

2.4 Wet- en regelgeving

Er is verschillende wet- en regelgeving die van belang is bij dit beleidsplan.

2.4.1 Rodenticiden | Biocidenverordening 528/2012 EU; Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden

Voordat biociden worden toegelaten op de markt, moet erop worden toegezien dat biociden bij een voor het beoogde doel juist gebruik in voldoende mate werkzaam zijn. Biociden mogen niet leiden tot een onaanvaardbare uitwerking, zoals resistentie, bij doelorganismen. In het geval van gewervelde dieren, zoals ratten, geldt dat zij geen onnodig lijden of pijn mogen ervaren. Biociden mogen geen onaanvaardbaar effect op de gezondheid van mens of dier of op het milieu hebben (Biocidenverordening 528/2012 EU). Het effect van biociden of gewasbeschermingsmiddelen op mens, dier, plant of milieu geldt niet alleen bij het gebruik, maar ook bij de productie, handel of opslag. Er kunnen regels worden opgesteld over onder andere de wijze van toepassen en over het verlenen, schorsen en intrekken van certificaten, erkenningen, vergunningen en getuigschriften van vakbekwaamheid (Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden, artikel 118, lid 5). Vanaf 1 januari 2023 mogen nagenoeg alle chemische middelen tegen ratten, rodenticiden, alleen nog in noodsituaties door gecertificeerde bedrijven en aanvullend geschoolde personen gebruikt worden.

2.4.2 Zorgplicht overheid | Wet publieke gezondheid

De overheid is verantwoordelijk voor de volksgezondheid; de GGD zorgt voor de uitvoering. Er dienen in ieder geval algemene preventieve maatregelen door de gemeente te worden uitgevoerd tegen algemene infectieziektebestrijding (Wet publieke gezondheid, artikel 6, lid 1).

2.4.3 Natuurbeschermingswetgeving | Wet dieren; Besluit activiteiten leefomgeving

'*Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.*' (Wet dieren, artikel 2.1, lid 1). Om populaties van in het wild levende dieren te beheren of om schade door deze dieren te bestrijden, bijvoorbeeld door de uitoefening van jacht, moet voorkomen worden dat het gedode of gevangen dier onnodig lijdt (Besluit activiteiten leefomgeving, 11.27, lid 3 en artikel 11.28). Een zwarte en bruine rat mag gedood worden met een geweer (Besluit activiteiten leefomgeving, artikel 11.75, lid 1), ter uitvoering van de wet (omgevingswet).

2.4.5 Bouwvergunning | Besluit bouwwerken leefomgeving; Besluit kleine herstellingen

Er zijn een aantal uitzonderingen op de regel waarbij een uitwendige scheidingsconstructie geen opening heeft die breder is dan 0.01 meter (Besluit bouwwerken leefomgeving, artikel 4.144). Ratten en andere ongedierte kunnen daarom een gebouw betreden. Het bestrijden van ongedierte, mits hier geen noemenswaardige kosten aan verbonden zijn en mits de aanwezigheid van ongedierte geen gevolg is van de bouwkundige situatie van de woonruimte, valt onder een kleine herstelling en komt voor de rekening van de huurder (Bijlage bij artikel 1 van Besluit kleine herstellingen).

2.4.6 Omgevingswet

In de omgevingswet is het volgende opgenomen: '*Een ieder draagt voldoende zorg voor de fysieke leefomgeving.*' (artikel 1.6 (zorgplicht voor een ieder)). Eén van de hoofddoelen is om de gezondheid een plek te geven binnen de fysieke leefomgeving.

2.4.7 Algemene Plaatselijke Verordening gemeente Gemert-Bakel

In de Algemene Plaatselijke Verordening is opgenomen dat degene die een woning of een bij die woning behorend erf gebruikt of tegen betaling in gebruik heeft, ervoor zorgt dat gedragingen in of nabij de woning of het erf geen ernstige en herhaaldelijke hinder voor omwonenden veroorzaakt (artikel 2.79, lid 1).

3. De huidige situatie in gemeente Gemert-Bakel

In dit hoofdstuk wordt de huidige situatie beschreven aan de hand van de probleemstelling met bijbehorende oorzaken en gevolgen.

3.1 Probleemstelling

In deze paragraaf wordt het probleem gedefinieerd en wordt de huidige aanpak beschreven.

3.1.1 Bruine ratten

In gemeente Gemert-Bakel is voornamelijk de bruine rat aanwezig. De bruine rat bevindt zich met name in ondergrondse en waterrijke leefruimten, zoals in riolering of op plekken waar voedsel en afval te vinden is. De aanpak van rattenoverlast zal daarom moeten aansluiten op het leefgebied van de bruine rat. De zwarte rat, die zich voornamelijk bevindt in bovengrondse ruimtes van gebouwen (plafonds, zolders) en in havengebieden, is sporadisch aanwezig in gemeente Gemert-Bakel en is overigens moeilijker te bestrijden dan de bruine rat.

Ratten zijn sociale, slimme knaagdieren die voornamelijk 's nachts actief zijn. Ze leven in kolonies en blijven veelal in hetzelfde leefgebied, totdat de voedselbron op is. Dan gaan ze op zoek naar een ander leefgebied. Naast voedsel zijn schuilgelegenheden en water belangrijke elementen voor het leefgebied van de rat. Ratten lopen altijd over dezelfde paden; vanwege slecht zicht laten ratten buiksmeer achter zodat ze dezelfde routes kunnen nemen.

3.1.2 Huidige werkwijze

De mate van overlast wordt gebaseerd op het aantal meldingen dat wordt gedaan en ook worden maatregelen alleen ingezet op basis van de meldingen (met uitzondering van een flyer in de gemeentelijke krant, ten behoeve van een gezamenlijke aanpak tegen rattenoverlast).

Bewoners kunnen meldingen maken bij de gemeente of direct bij de contractpartij (het bedrijf dat de gemeente inschakelt om ratten te bestrijden) voor rattenoverlast op openbaar terrein en op particulier terrein. Wanneer bewoners melding maken bij de gemeente, wordt er doorverwezen naar de contractpartij. KCC geeft aan dat zij momenteel, in 2024, gemiddeld meerdere meldingen per dag ontvangen en doorsturen naar de contractpartij. Het huidige contract tussen de gemeente en de contractpartij geldt van 01-01-2021 en is, inclusief verlenging, lopend tot en met 31-12-2024.

De contractpartij pakt de meldingen op en bepaalt of er sprake is van een toevallig voorbijlopende rat (passant) of dat er sprake is van een rattenkolonie dat zich heeft gevestigd in de buurt. Hetgeen geconstateerd is bepaalt de aanpak. Bij een passant wordt er aan de bewoner gevraagd eventueel voedsel en afval uit de tuin te halen en na een aantal dagen (ongeveer vier) wordt er contact opgenomen met de betreffende bewoner of er nog ratten zijn gesignaleerd. Wanneer blijkt dat er nog ratten zijn gezien of wanneer meerdere mensen in een buurt ratten hebben waargenomen, volgt een plan voor rattenbestrijding. De uitgevoerde acties en de factuur voor de daarmee verbonden kosten worden in een rapport naar de gemeente gestuurd. Alleen bij meldingen van particuliere huishoudens, waarbij rattenoverlast niet te wijten is aan een situatie die is ontstaan door toedoen of nalaten van de grondeigenaar, komen de kosten van bestrijding voor de gemeente. Kosten die gemaakt worden bij bedrijven zijn voor hun eigen rekening en worden niet door de gemeente betaald.

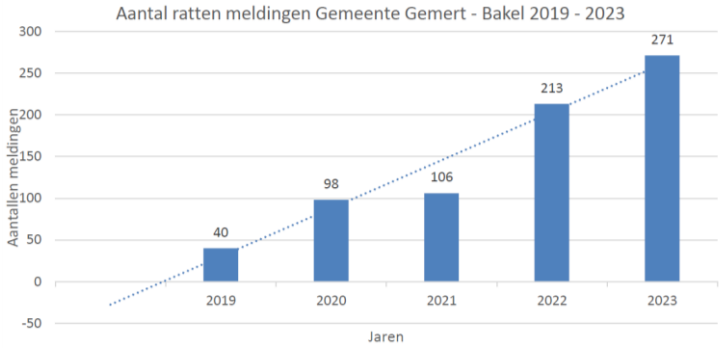
De scheidslijn is niet altijd even duidelijk of de grondeigenaar verantwoordelijk kan worden gesteld (o.a. (tuin)afval in de tuin en het niet-gedoseerd voeren van (klein)dieren) en of het gaat om een bedrijf of een particulier (denk bijvoorbeeld aan een bedrijf aan huis). Afstemming tussen de contractpartij en de gemeente vindt daarom regelmatig plaats. Het valt de contractpartij op dat veel van de meldingen ieder jaar vanuit dezelfde locaties terugkomen.

Een niet-chemische bestrijdingsmiddel dat veelal door de contractpartij wordt ingezet zijn klemmen (mechanische bestrijding). Naast het zetten van de klemmen, maakt de contractpartij deze klemmen ook leeg (nacontroles). De contractpartij bestrijdt de ratten, totdat de overlast van ratten op dat moment voorbij is. In 2024 (t/m september) worden er bij ongeveer 50% van de meldingen meer dan twee nacontroles uitgevoerd. Gemiddeld zijn er drie nacontroles per melding.

Daarnaast worden ratten in de gemeente Gemert-Bakel ook afgeschoten. De provincie Noord-Brabant heeft ontheffing verleend voor het gebruik van een luchtdrukgeweer bij de bestrijding van de bruine en zwarte rat. Wanneer gebruik wordt gemaakt van de ontheffing, wordt dit doorgegeven aan de Omgevingsdienst Noord-Brabant. Gemeente Gemert-Bakel moet toestemming geven als op gemeentegrond wordt geschoten. Bij gebruik van een (luchtdruk)geweer binnen de bebouwde kom ontvangt de burgemeester uiterlijk 7 dagen voor de uitvoering een melding en kan op grond van openbare orde en veiligheid regels stellen aan het gebruik van de middelen of kan het gebruik verbieden. Binnen de bebouwde kom dient de uitvoerder herkenbaar als bestrijder gekleed te zijn. Ook dient het (deel van een) terrein waar de bestrijding plaatsvindt dusdanig te zijn afgesloten dan wel te zijn afgeschermd dat het terrein niet toegankelijk is voor omstanders. Wanneer gebruik gemaakt mag worden van de ontheffing op een perceel en een tijdsmoment, kunnen ratten op de aangegeven locatie en tijd worden geschoten door de gecertificeerde (ingehuurde) jager.

3.1.3 Cijfers huidige probleem

In 2023 zijn er bij de contractpartij 271 meldingen gedaan. Dit is bijna zeven keer zoveel als in 2019, toen er 40 meldingen werden gedaan bij de contractpartij. In de figuur is te zien hoeveel meldingen er jaarlijks zijn gedaan bij de contractpartij in de periode 2019-2023.

Aantal meldingen ratten in gemeente Gemert-Bakel periode 2019-2023 (gegevens contractpartij)

Daarnaast is er in de jaren 2022 en 2023 ook een uitsplitsing gemaakt in welke dorpen de meldingen gedaan zijn. Dit betreft voornamelijk in Gemert, met 158 en 163 meldingen in respectievelijk 2022 en 2023. In de tabel is te zien dat in 2022 en 2023 in verhouding de meeste meldingen zijn gedaan in Elsendorp (respectievelijk 1.4% en 2,4%). Ook in Handel zijn er in 2023 veel meldingen gedaan (1.4%).

Kern	***Totaal aantal inwoners***	**Totaal aantal meldingen 2023**	**Percentage (t.o.v. aantal inwoners kern)**	**Totaal aantal meldingen 2022**	**Percentage (t.o.v. aantal inwoners kern)**
Gemert	17.005	163	0.959%	158	0.929%
Bakel	5.990	37	0.618%	12	0.200%
Milheeze	2.290	4	0.175%	12	0.524%
Handel	1.845	26	**1.409%**	4	0.217%
De Mortel	1.690	9	0.533%	12	0.710%
De Rips	1.145	6	0.524%	0	0%
Elsendorp	1.080	26	**2.407%**	15	**1.389%**

Meldingen 2022 en 2023 per kerkdorp (gegevens contractpartij)

De contractpartij geeft aan dat meldingen met name komen van locaties nabij sloten en vijvers en dat ook de begroeiing, het voedselaanbod en (zwerf)vuil invloed hebben op de aanwezigheid van het aantal ratten.

3.1.4 Kosten

De kosten (FCL 6.714.130) waren in 2023 € 40.928,31, een stijging van bijna 170% ten opzichte van 2021 (€ 15.279,19). Overigens wordt een beperkt deel van deze FCL (< 1%) besteed aan de bestrijding van wespennesten.

3.2 Oorzaken overlast ratten

In deze paragraaf worden mogelijke oorzaken van rattenoverlast beschreven.

3.2.1 Stijging rattenpopulatie

Normaliter is er sprake van een natuurlijke balans van een populatie: groeit de populatie, zoals de huidige rattenpopulatie, dan neemt het voedseltekort voor ratten toe, wordt de leefruimte beperkt en tegelijkertijd stijgt het aanbod voedsel voor de natuurlijke vijanden (bij ratten zijn dit onder andere marterachtigen, roofvogels/uilen en katten). Een rattenplaag kan zich echter snel ontwikkelen. Ratten werpen zo'n 3 tot 5 nesten per jaar met gemiddeld 7 tot 15 jongen per nest[2]. Jaarlijks krijgt een vrouwtjesrat gemiddeld 30 jongen. Een jong is al na enkele maanden geslachtsrijp.

3.2.2 Fysieke ruimte

Een rattenplaag wordt met name veroorzaakt door het gedrag van mensen[2]. De inrichting van de leefomgeving en het aanbod van voedsel spelen hierin een rol. De leefomgeving van ratten bestaat uit waterachtige gebieden met beschutte schuilplaatsen, veelal in begroeiing in tuinen of in de openbare ruimte. Het beperkt maaien bij sloten, vijvers en plantsoenen stimuleert de biodiversiteit, maar verbetert tegelijkertijd de leefomgeving van ratten. Naast begroeiing komen ratten ook op voedsel(resten), compost en afval af. Door het (bij)voeren van dieren, zoals eenden, vogels en kippen, gaan ratten af op het voedsel, zeker als niet gedoseerd gevoerd wordt. Ook fruit- en notenbomen trekken in bepaalde seizoenen ratten aan. Daarnaast is het van belang dat afval regelmatig wordt aangeboden en opgehaald. Zwerfafval, hondenpoep, bijplaatsingen bij (ondergrondse) containers en open afvalzakken in de fysieke ruimte dienen te worden voorkomen.

3.2.3 Onderhoud woningen en riolering

Slecht onderhoud van woningen of riolering zorgt ervoor dat ratten gemakkelijk de woning kunnen betreden of het riool kunnen verlaten. Ratten kunnen al een woning betreden bij voegen of kieren, bijvoorbeeld niet-aangesloten dakpannen, van 1 á 2 centimeter groot. Schade aan rioolbuizen en hemelwaterafvoeringen, bijvoorbeeld door (boom)wortels die schade veroorzaken, niet goed-afgedopte en oude rioolbuizen, maar ook hevige regenval of grote werkzaamheden aan het rioolstelsel kunnen ervoor zorgen dat ratten het riool verlaten. Door het water in de riolering is het rioolstelsel een geschikte leefomgeving voor de bruine rat. Ook het gedrag van mensen speelt hierbij een rol: zodra voedselresten (etensresten / vet) in het riool terechtkomen, wordt het leefgebied voor ratten in het rioolstelsel versterkt. Ratten hebben overigens geen nestgelegenheid in het riool, maar wel minder natuurlijke vijanden.

3.2.4 Verandering van bestrijdingsmiddelen

Voorheen werden rodenticiden gebruikt voor rattenbestrijding. De chemische stoffen kwamen in het milieu en raakten ook andere dieren dan alleen ratten, omdat andere dieren ook rodenticiden eten (directe vergiftiging) of omdat ze dieren eten die rodenticiden hebben gegeten (indirecte vergiftiging / doorvergiftiging). Daarnaast kunnen dieren resistent worden voor rodenticiden bij het te weinig eten van rodenticiden om tot een fatale dosis te komen. Dit leidt tot risico's voor het milieu en voor andere dieren, bijvoorbeeld door indirecte vergiftiging. Sinds 2017 zijn er (in stappen) strengere regels ingevoerd omtrent het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen (rodenticiden). Gebruik van rodenticiden bij rattenbestrijding door particulieren is sinds 1 januari 2017 in de buitenruimte, en sinds 1 januari 2023 ook in de binnenruimte, verboden (opgebruiktermijnen van middelen met een oud etiket gold tot 26 december 2023). Uitsluitend IPM-CIK gecertificeerde bestrijdingsbedrijven en professionals mogen deze middelen gebruiken, mits er sprake is van een aantoonbare noodsituatie. Denk hierbij aan een economisch risico, imagoschade of een duidelijk (direct) gevaar voor de volksgezondheid. Bij particuliere huishoudens is dit zelden van toepassing. Bij een noodsituatie dienen eerst alle andere maatregelen te worden uitgevoerd om een knaagdierenplaag te voorkomen. Vermindering van bestrijdingsmiddelen lijkt (vooralsnog) te leiden tot een toename in de rattenpopulatie.

[2] Bouwstenen voor de preventie van knaagdieroverlast in de gemeente, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2023.

3.3 Gevolgen overlast ratten

In deze paragraaf worden de gevolgen van het probleem beschreven.

Er zijn verschillende manieren waaraan te zien is dat ratten ergens zijn geweest. Ratten maken holen en tunnels, dus gaten van ongeveer 6 tot 9 centimeter in diameter zijn te vinden in de grond. Ook uitwerpselen, loopsporen, sporen van buiksmeer of door de rat veroorzaakte schade kunnen laten zien dat een rat aanwezig is geweest. De uitwerpselen van een rat zijn tussen de 15 en 20 millimeter lang, cilindervormig en plat aan één kant en gepunt aan de andere kant of aan twee kanten gepunt.

3.3.1 Verspreiding ziektes op mens en dier

Ratten kunnen drager zijn van virussen, bacteriën en parasieten. Via uitwerpselen, urine en speeksel van ratten kunnen op deze manier (soms zelfs dodelijke) ziektes worden verspreid, wat een gezondheidsrisico vormt voor mens en dier. Eén van de ziektes die veroorzaakt wordt door ratten is de ziekte van Weil, veelal vanwege de urine van een rat in het oppervlaktewater.

3.3.2 Vernieling / Schade

Ratten zijn knaagdieren. Om tanden kort en scherp te houden knagen ratten aan voorwerpen of zelfs aan kabels wat kan leiden tot veiligheidsrisico's zoals kortsluiting of brand. Ratten kunnen knagen aan kleine openingen, waardoor ze de mogelijkheid hebben om er een grotere opening van te maken. Op deze manier kunnen ratten bijvoorbeeld een woning betreden. Daarnaast maken ratten holen, waardoor er bodemverzakkingen kunnen ontstaan. Dit kan vervolgens leiden tot inzakkingsgevaar van woningen. Vernieling en schade hebben economische gevolgen.

3.3.3 Angst

Gevoel van angst en onveiligheid kan veroorzaakt worden door de aanwezigheid van ratten. Ook kan het signaleren van ratten op eigen grond invloed hebben op het wooncomfort.

3.3.4 Kosten / Economisch belang

Naast economische consequenties door schade en vernieling stijgen ook de kosten voor de gemeente aan de hand van de uitgevoerde maatregelen bij particuliere huishoudens door de contractpartij. Doordat het aantal meldingen toeneemt en meer maatregelen door de contractpartij worden uitgevoerd, nemen ook de kosten voor de gemeente toe.

4. Gewenste situatie

In dit hoofdstuk wordt de gewenste situatie beschreven aan de hand van de visie en missie, de doelstellingen en de invloedsfeer van de gemeente.

4.1 Visie en missie

In deze paragraaf wordt de visie en missie van gemeente Gemert-Bakel beschreven omtrent rattenbestrijding.

4.1.1. Visie

Ratten behoren bij de (stadse) leefomgeving en mogen onder een bepaalde drempelwaarde aanwezig zijn in de fysieke leefomgeving. De gemeente Gemert-Bakel wil echter een rattenplaag voorkomen en streeft daarom naar het beheersen van de rattenpopulatie en daarmee het beperken van rattenoverlast. De ambitie is enkel preventieve maatregelen tegen een rattenplaag in te zetten, door het creëren van bewustwording bij inwoners. Alleen indien nodig willen we gebruik maken van repressieve bestrijdingsmiddelen, waarbij niet-chemische bestrijdingsmiddelen worden ingezet. Gemeente Gemert-Bakel maakt, zoals ook verplicht is volgens de huidige IPM-aanpak, alleen in noodsituaties gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen die alleen ingezet mogen worden door gecertificeerde bedrijven.

4.1.2. Missie

Als gemeente Gemert-Bakel willen wij inwoners, recreanten en werkenden in Gemert-Bakel een prettige leefomgeving bieden. Daarbij hoort ons inziens een leefomgeving met zo min mogelijk overlast van ratten. Onze missie is om rattenoverlast samen met inwoners van gemeente Gemert-Bakel en met organisaties, zoals de provincie en de woonstichting, op een zo kort mogelijke termijn te beperken.

4.2 Doelstellingen

Bij het opstellen van het beleids- en uitvoeringsplan zijn er verschillende doelstellingen die we willen behalen. Het hoofddoel is het beheersen van de rattenpopulatie en daarmee het voorkomen van rattenplagen en het beperken van rattenoverlast. Dit betekent niet dat er geen ratten in gemeente Gemert-Bakel mogen zijn; ratten behoren immers bij een (stadse) leefomgeving. Wanneer het aantal ratten boven een bepaalde drempelwaarde komen, zullen maatregelen worden uitgevoerd. Deze drempelwaarde wordt uitgewerkt in het uitvoeringsplan rattenbestrijding. Bijkomende doelen zijn:

- De aanpak van rattenbestrijding op een zo'n diervriendelijk mogelijke manier. Daarom bij voorkeur en indien mogelijk alleen inzet van preventieve maatregelen.
- De kosten voor de gemeente voor rattenoverlast minimaliseren.
- De service behouden voor het maken van meldingen door bewoners over de openbare ruimte, ook indien er sprake is van rattenoverlast. Zo wordt inzichtelijk gemaakt waar ratten worden gezien.
- De gevolgen van rattenoverlast, zoals verspreiding van ziekten, schade en angst, beperken.

4.3 Invloedsfeer gemeente

De gemeente is verantwoordelijk voor het beheersen van de rattenpopulatie op gemeentegrond. Daarbij wordt er van uitgegaan dat de gemeente een zorgplicht heeft op het gebied van de volksgezondheid[3].

[3] VNG: https://vng.nl/vragen-en-antwoorden/welke-wettelijke-verplichtingen-heeft-gemeente-om-plaagdieren-te-bestrijden en https://vng.nl/vragen-en-antwoorden/is-ongediertebestrijding-een-wettelijke-gemeentetaak

Eigenaren van gebouwen en terreinen zijn zelf verantwoordelijk voor hun gebouwen en terreinen. Indien rattenoverlast niet veroorzaakt wordt door overlast in de openbare ruimte of bij dat deel van het riool dat bij de gemeentegrond hoort, draagt de eigenaar van een koopwoning of de verhuurder van een woning (of afhankelijk van gemaakte afspraken de huurder van een woning) of ander gebouw de verantwoordelijkheid voor het nemen van maatregelen tegen rattenoverlast[2]. Samenwerking met bewoners en andere partijen is daarom van belang om preventieve maatregelen en bestrijdingsmaatregelen effectief in te kunnen zetten.

De gemeente kan handhaven om overlast te voorkomen/beperken. Deze bevoegdheid kent wat betreft overlast door ratten beperkingen. De gemeente heeft niet zonder meer de bevoegdheid om op privéterrein van inwoners te handhaven. Indien bewoners melding maken van rattenoverlast bij de contractpartij, geven zij toestemming aan de contractpartij om de situatie op hun terrein te laten inventariseren. Indien het erop lijkt dat een rattenplaag (mede)veroorzaakt wordt door een buurtbewoner, kan het privéterrein van deze buurtbewoner zonder zijn/haar toestemming niet geïnventariseerd worden. Het gaat hierbij in eerste instantie om een privaatrechtelijke situatie, wat buurtbewoners onderling met elkaar kunnen bespreken.

Wanneer er sprake is van een dierplaag, kan het zijn dat er geen duidelijke oorzaak (meer) bekend is van de rattenplaag op een specifiek terrein. Indien daarbij de volksgezondheid en leefbaarheid in gevaar komt, wordt de gemeente verantwoordelijk om maatregelen uit te voeren en de kosten te betalen (uitgaande van de zorgplicht van de gemeente op het gebied van de volksgezondheid)[3].

[2] Bouwstenen voor de preventie van knaagdieroverlast in de gemeente, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2023.
[3] VNG: https://vng.nl/vragen-en-antwoorden/welke-wettelijke-verplichtingen-heeft-gemeente-om-plaagdieren-te-bestrijden en https://vng.nl/vragen-en-antwoorden/is-ongediertebestrijding-een-wettelijke-gemeentetaak

5. Hoe gaan we de gewenste situatie bereiken?

Er zijn verschillende maatregelen die uitgevoerd gaan worden in de gemeente Gemert-Bakel. Deze maatregelen worden beschreven in het uitvoeringsplan. Een overzicht van deze maatregelen, de implementatie en de kosten worden in dit hoofdstuk beschreven.

5.1. Overzicht maatregelen uitvoeringsplan

IPM-aanpak	Uitwerking
Risico-inventarisatie	**Vanaf wanneer onderneemt de gemeente (los van preventie) actie?** - Risicogebieden - Urgentie
Maatregelen	**Maatregel 1:** - Preventie ■ Communiceren, informeren en bewustwordingscampagnes ■ Interne en externe samenwerking ■ Inzet natuurlijke vijanden **Controle:** ■ Monitoring *Indien preventie niet volstaat* **Maatregel 2:** - Niet-chemische bestrijdingsmiddelen ■ Mechanische bestrijding ■ Jacht ■ Aanpassing in de openbare ruimte *Indien sprake is van een noodsituatie en preventie en niet-chemische bestrijdingsmiddelen onvoldoende effectief zijn* **Maatregel 3:** - Chemische bestrijdingsmiddelen
Evalueren	Het uitvoeringsplan wordt na het eerste jaar geëvalueerd.
Aanpassen, aansturen of afronden	De evaluatie wijst uit of het uitvoeringsplan moet worden aangepast. Het college besluit hierover en de raad wordt hierover geïnformeerd door middel van een RIN.

5.2. Implementatie en kosten

In deze paragraaf worden zowel de implementatie als de kosten van de uitvoering van de maatregelen beschreven.

5.2.1 Implementatie

Na vaststelling van het beleids- en uitvoeringsplan door de gemeenteraad, zal de vakspecialist dierplagen (afdeling Openbaar Beheer) de regie voeren over de uitvoering van de beschreven maatregelen. De uitvoering van de maatregelen geschiedt door de gemeente of door de contractpartij. Indien het beleid aangepast dient te worden of aanvullende maatregelen nodig zijn om de doelstellingen te kunnen behalen, vindt besluitvorming door het college plaats en wordt de raad hierover door middel van een RIN geïnformeerd.

5.2.2 Kosten

Alle kosten voor het uitvoeren van de maatregelen zijn structureel opgenomen in de meerjarenbegroting (2025-2028). Deze maatregelen betreffen preventieve maatregelen, niet-chemische bestrijdingsmiddelen en chemische bestrijdingsmiddelen.

Er is in de Kadernota 2025 het volgende budget aangevraagd:

Verloop	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Begroot	12	42	24	24	24	24	24
Werkelijk	26	41					
Gevraagde bijstelling				21	21	11	11
Begroot na bijstelling				45	45	35	35